

Mažoji filosofija, arba filosofija kaip literatūra

PASTABA APIE LITERATŪROS ESMĘ

Laiške *La revue nationale* redaktoriui prancūzų poetas Charles'is Baudelaire'as, kaip galima spręsti iš įtemptos rašinio intonacijos, sušunka: „Visą gyvenimą praleidau sudarinėdamas sakinius...“¹. Keista, pasakytume, veikla. Gal netgi beprasmiška, kai prisimename, kokius svarbius ir/ar netgi iš tikrųjų didingus darbus atlieka žmonės: stato namus ir bažnyčias, gydo, moko, augina kitiems žmonėms derlių ir panašiai. Baudelaire'as tuo tarpu darė tik tai, kad švaistydamas šeimos palikimą ir slapstydamasis nuo kreditorių, gyvendamas žinoma prasme bohemišką gyvenimą, iš gerai žinomų prancūzų kalbos žodžių dėliojo sakinius, panašiai kaip vaikai žaidžia su kaladėlėmis.

Dar keisčiau yra tai, kad pasaulis visai nemini tų valstiečių, kurie dorai dirbdami nuo ryto iki vakaro augino Baudelaire'o maistui kviečius ir vynuoges, ar tų jūros darbininkų, kurie tiekė jo stalui austres (didysis poetas mėgo gerai pavalgyti). Pasaulis mini Baudelaire'ą kaip didį poetą, o geruosius valstiečius jau užmiršo ir jų šeimynykščiai. Nori nenori mąstančiam apie šio pasaulio tvarką ar netvarką (o jų graži santarvė galbūt pavadintina šio pasaulio „keistumais“), kyla kiek miglota mintis, kad pasauliui kažkodėl iš tikrųjų rūpi literatūra.

Samprotaudami šiuo klausimu, galime pradėti nuo to, kad seniausios literatūros formos – mitai – yra, be abejo, senesnės

už filosofiją ir galbūt galingesnės už ją. „Mitai yra pirmapradės žmonijos mintys“², – sako Hansas Georgas Gadameris, šitaip mums pasiūlydamas ir tam tikrą samprotavimo būdą: nėra abejonės, kad mitai yra literatūra; mitai yra pirmapradės žmonijos mintys; vadinasi, būtent literatūra išreiškia pirmaprades žmonijos mintis. Nėra abejonės ir dėl to, kad pirmapradė mintis yra galingesnė už nepirmapradę – šito mus moko ir Martinas Heideggeris³. Tad gauname akivaizdžiai išdidiems filosofams nepalankią išvadą, kad filosofija, labai slaptingoje Parmenido poemoje pabandžiusi kilstelėti savo gražią ir mašlią deivės (θεα)⁴ galvą, yra kiek kuklesnė nei jos gražuolė žemiška motina literatūra, tviskanti visomis žmonių gyvenimo ir gamtos spalvomis.

Sujudus ižeistoms ambicijoms, tvarkingoji filosofija, ypač jos mokslinės pakraipos atstovų asmenyje, gali pradėti ieškoti vadinamosios literatūros *esmės*, taip keldama klausimą, kuris, ko gero, ją ir privertė kadaise pabandyti žengti pirmą savarankišką žingsnį. *Kas yra literatūros esmė?*

Čia derėtų atkreipti dėmesį į vieną filosofijos ypatybę, arba, tiksliau, į skirtumą, kurį filosofija norėtų išsaugoti. Tuo metu, kai literatūra, sakytume, apsiriboja tuo, *kas parašyta*, filosofija norėtų pabrėžti, kad ji yra *anapus* to, kas parašyta. Tačiau empiriniu pobūdžiu jos abi sutampa: paėmę į rankas romaną ar filosofinį traktatą, mes matysime tam tikrus ženklus popieriuje, t.y. literatūrą. Literatūra siauresniaja

prasmė ir filosofija abi yra *parašytos*. O ką tuomet pačia bendriausia prasme reiškia *rašyti* (žinoma, turintį prasmę tekstą, o ne vien tik beprasmius ženklus)? Ir čia mes neturime tikslesnio atsakymo nei: *sudaryti sakinį*. Štai *tai* mes ir norėtume pavadinti literatūros *esme*.

PASTABA APIE KALBOS FILOSOFIJĄ

Mąstant apie didžiąją Vakarų filosofijos tradiciją, greta vadinamųjų didžiųjų ir programinių klausimų apie galutinį visos tikrovės pamatą, pažinimą, žinojimą ar dorybę, kartkarčiais daugelio autorių raštuose pasirodo savotiškų marginalinių pastabų apie kalbą, regis, skirtų labai specialiam interesui, arba subtilių metodologinių judesių nagrinėti dalyką, žvelgiant į žodį, kuris jį vadina, patiriant savotišką – dalyko ir žodžio – susiliejamą.

Augustinas, kuri filosofai turėtų vadinti „jautriu juo mąstytoju“, pastebėjo tam tikrą žodžių ir dalykų painiavą, kurios, drįstume teigti, neišvengė netgi labai techniškos šiuolaikinės „analitinės mokyklos“ (vieną painiavą pakeitė dar didesnė painiava). Augustinas pripažįsta: „Kad ir apie kokius dalykus klausiu, tai tikrai nėra žodžiai; tačiau apie juos manęs klausiu taip pat žodžiais. Tad pirmiau be žodžių paklausk, kad aš galėčiau atitinkamai atsakyti“⁵.

Maždaug po pusantro tūkstančio metų kalbos klausimų su nemažesniu jautrumu ėmėsi Ludwigas Wittgensteinas, tačiau, skirtingai nei Augustinas, jis buvo vienintelis, kalbos ir ženklo temą privedęs iki kraštutinio taško. Ką reiškia kalbos temą „privesti iki kraštutinio taško“? Nors kalba buvo ne marginalinė, o *pagrindinė* jo filosofijos tema, „kraštutiniu tašku“ derėtų laikyti *dalyko* tematikos panaikinimą – Wittgensteinui rūpi tik

žodžiai. Tai ir yra povitgenšteiniškos filosofijos – filosofijos po vėlyvojo Wittgensteino – *sąvoka*.

Taigi pagrindinis vitgenšteiniškos filosofijos rūpestis yra *kaip sudaryti sakinį*, žengiant dar vieną žingsnį gilyn ir paklausiant *kas yra sakinyš*. Be pastarojo papildymo, rūpestis kaip sudaryti sakinį yra bendras kalbos filosofijos ir literatūros rūpestis.

(Todėl ir disciplina, save vadinanti „kalbos filosofija“, analitinės tradicijos ribose tapusi technišku specialiuoju mokslu ir, regis, per savo terminus ir techniką neprieinanti prie *kalbos*, savo *idėja*, bet ne dabartiniu pavidalu turėtų būti pati tikriausia šiuolaikinė filosofija. Juk kam kitam, jei ne kalbos filosofijai, turėtų rūpėti toks dalykas, kaip *sudaryti sakinį*).

WITTGENSTEINAS IR MAŽOJI FILOSOFIJA

Wittgensteiną visi, be abejo, pažįsta kaip didįjį XX amžiaus filosofą, genijų, mąsčiusį apie ženklus ir jų junginius kalboje, logikoje ir matematikoje, palikusį pastabų apie religiją, estetiką, filosofiją, psichologiją ir gyvenimo prasmę. Ne tik jo darbai, bet ir jo asmenybė, o galiausiai visa žinomu ženklu „L.W.“ vadinama visuma gali padaryti tiesiog triuškinantį išpuolį ir prilygti savotiškai intelektualinei karštinei. Tačiau jeigu mes paklaustume – ir visai pagrįstai – apie jo filosofijos *perspektyvą* ir susipažintume su jo filosofijos raida, po to dar kartą paklaustume apie jos vertę, būtume priversti *suglumti*. Didysis filosofas nepaliko jokie didžiojo kelio – ateities filosofijai jis siūlo tik mažą ir nedaug kad įdomų „kelelį“, kuri mes ir pavadiname „mažąja filosofija“. Todėl dabar pabandydysime nuskaidyti jos sąvoką.

Paprasčiausia, žinoma, būtų tarti: nuosekliai sekant Wittgensteinu, filosofijos iš viso neliktų. Juk filosofinės problemos „turi visiškai išnykti“⁶. Toks atsakymas akiai sektų Wittgensteino žodžiais, nurodančiais galutinę filosofijos siekinį: „Ramybė mintyse. Tai visų geidžiamiausias tikslas to, kuris filosofuoja“⁷. Tačiau ar tokia būseną nebūtų pernelyg ideali?

Jau ankstyvuojau laikotarpiu Wittgensteinas aiškiai nurodo, o vėlyvuojau dar pakartoja, kad Didžiosios Filosofinės Problemos apie Tiesos, Gėrio, Kalbos, Mąstymo prigimtį kyla iš mūsų kalbos ir gali būti gražintos į ją. Teturi būti sugriauti filosofinių teorijų statiniai, o išvalius griuvėsius, likti paprasti ir veiksmingi žodžiai paprastoje ir prasmingoje veiksenoje. Tačiau net pats Wittgensteinas, atrodo, siekęs keistai „nefilosofinio“ mąstymo, buvo priverstas pripažinti: „Ar mums nekyla jausmas, kad tas, kuris nemato problemos kažkam svarbiam, netgi pačiam svarbiausiam, yra aklas?“⁸. Tas „svarbiausias“, matyt, ir yra tai, kas rūpi filosofijai. Tačiau kadangi pats Wittgensteinas uždraudė kalbėti apie Didžiąsias Problemas ir neleido kurti teorijų, mes drįstame sakyti, kad jis netiesiogiai siūlo savotišką „mažąją filosofiją“, kuri yra kiek tik įmanoma priartėjusi prie paties veiksmo vartoti kalbą. Grįžtant prie žodžio „veiksmas“ graikiškos terminologijos – *πραγμα* – derėtų padaryti išvadą, kad mažoji filosofija turėtų būti tam tikra prasme pragmatistinė.

Tradicinė pragmatizmo sąvoka sako, kad pragmatizmas yra ne doktrina, o metodas, ir būtent „metafizinių disputų sprendimų metodas, antraip jie galėtų tęstis be galo“⁹. Būdas, kuriuo pragmatizmas siūlo nutraukti begalines žodines diskusijas, yra paaiškinti kiekvieną požiūrį, nurodant jo „atitinkamus praktinius padarinius“¹⁰. „Visa, ką implikuoja pragmatinis metodas, – sako Williamas James’as, – yra tai, kad tiesos privalo

turėti praktinius padarinius“¹¹. Tačiau kyla klausimas, kas turėtų būti laikoma „praktiniu padariniu“. Regis, niekas neprieštarauja požiūriui, kad „praktiniai padariniai“ galėtų būti ne tik materialaus, bet ir psichologinio ar dvasinio pobūdžio. Tačiau nagrinėdami „praktinių padarinių“ sąvoką kaip „dvasinių padarinių“ sąvoką, susiduriame su praktinio ir teorinio pradų susiliejimu – jau graikiškąjį *θεωρεῖν* nėra sunku suvokti kaip tam tikrą žvilgsnio ir gyvenimo praktiką.

Todėl dabar turi būti nupieštas mažojo filosofo paveikslas, ir turi būti parodyta, kokios praktikos ir kokių padarinių linkme veda povitgenšteiniškos filosofijos implikacijos.

Lengviausia pasinaudoti jau esamu pavyzdžiu. Šiuolaikinėje filosofijoje pastangos nupiešti povitgenšteiniško filosofo paveikslą priklauso amerikiečių filosofui pragmatistui Richardui Rorty’ui. Vadindamas save ir savo pasekėjus „pragmatiškaisiais vitgenšteiniškais terapeutais“¹², Rorty praneša: „didžiausia viltis filosofijai yra nepraktikuoti Filosofijos“¹³; „pragmatistai vis dar bando išreikšti antifilosofines mintis nefilosofine kalba“¹⁴.

Kaip čia derėtų patikslinti Didžiosios Filosofijos sąvoką?

Didžioji Filosofija, nagrinėjusi Gėrio, Grožio, Būties, Tiesos klausimus ir atstovaujama tokių Filosofų kaip Platonas, Aristotelis, Tomas Akvinietas, Kantas ir Hegelis, tikėjo, kad egzistuoja transcendencija, o metafizika yra mokslas apie ją arba jos „sąlygas“. Ši Didžiosios Filosofijos pakraipa taria, kad gamtos mokslai nėra paskutinis žodis, kad egzistuoja kita, aukštesnė realybė, ir ji, filosofija, gali ją pasiekti.

Didžioji Filosofija turėjo ir kitą pakraipą, kuri sudievino gamtos mokslus ir jų žodį laikė galutine Tiesa. Tai tokie erdvę ir laiką galutinėmis realybės apibrėžtimis laikę mąstytojai kaip Hobbes’as ir Marxas, ar tokie gamtos mokslų apoteozės šalininkai kaip Comte’as ir Vienos ratelio filosofai.

Nors empiristinė Didžiosios Filosofijos kryptis ryžtingai ginčijo ir išjuokė pirmosios – idealistų – pažiūras, jas abi jungė įsitikinimas, kad Tiesa Yra, kad ji yra Viena, empiriniame ar idėjų pasaulyje, ir kad ją neabejotinai galima „surasti“. Didžiąją Filosofiją apibūdina „surandamos Tiesos“ idėja, teigia Rorty.

Kaip pragmatistinę alternatyvą „surandamos Tiesos“ idėjai Rorty siūlo „padarytos tiesos“ idėją. Filosofija, anot Rorty, tiesą turėtų ne „surasti“, bet *padaryti*¹⁵. Naujasis povitgenšteiniškas intelektualas ne ieško Tiesos, bet daro (kuria) tiesą¹⁶. Galima būtų pasiteirauti patikslinimo: kodėl ši idėja turi būti laikoma „povitgenšteiniška“ (t.y. ką ji turi bendra su Wittgensteino filosofija)?

Ankstyvasis Wittgensteinas jau „Traktate“ atsisakė Didžiosios Tiesos sampratos, pasiūlydamas tik tiesą-arba-netiesą, tai yra būdą, kuriuo mūsų sakiniai yra teisingi arba klaidingi. Nėra Tiesos, bet yra dvi galimybės kiekvienam sakiniui: „T“ arba „K“. Rutuliukas urnoje yra juodas arba baltas¹⁷. Tačiau mūsų sakiniai nieko nepasako apie Didžiąją Būties Tiesą. Tiesa šia prasme – jeigu vis dar bandytume jos ieškoti – yra visiškai nežinomas ir netgi nežinotinas dalykas. Rūstusis Wittgensteino „Traktato“ rigorizmas būtent ir siekė apvalyti tiesą nuo mokslingų filosofų profesionalų kalbų, primindamas, kad gerai žinomas būdas elgtis su dalyku, kurio nežinai, – tylėti apie jį. Kalbančiai būtybei lieka mažoji tiesa kalboje arba sąmoninga ne-kalba, t.y. Tyla. „Mažoji tiesa“ reiškia tik tiek – pasakyti teisingą sakinį.

Vėlyvasis Wittgensteinas tapo žymiai tolerantiškesnis „plepėjimui“ – priskyrė jį mūsų „žmogiškos prigimties istorijai“¹⁸. Tokiu būdu „tiesa“ kalboje tapo „tiesomis“ kalbos žaidimuose. „Tiesų“ tapo tiek, kiek filosofijos akiratyje pasirodė kalbos žaidimų – išnyko ne tik vieninga Didžiosios Tiesos, bet ir apskritai tiesos

konceptija. Be to, Wittgensteinas demaskavo filosofines iliuzijas, „ištirpdydamas“ jas mūsų kalbos gramatikoje. Tokioje situacijoje teisėta ir paklausti – tai kas gi pagaliau liko?

Filosofijai liko būdai vartoti kalbą. Tuos būdus mums pateikia kasdienė kalba ir – nuo to nepabėgsime – mokslo, literatūros ir filosofijos tradicija (nors Wittgensteinas jų kaip lygiaverčių partnerių kasdieniui kalbai galbūt ir nenorėtų pripažinti, tačiau kas nubrėš griežtas ribas tarp kasdienės kalbos ir literatūros? Esama žmonių, kurie ir kasdien kalba tarsi „iš rašto“. Naivu būtų tarti – galėtume priminti Wittgensteinui – kad kasdienė kalba būtinai turi būti apie pjūklus, kastuvus, plytas ir trašas). Tačiau tarus, kad povitgenšteiniška filosofija neturėtų būti „moksliška“, neturėtų teisingo filosofijos metodo“, apskritai nieko, kuo puikuojasi Didžioji Filosofija, vienintelė galimybė tuščiai nekartoti to, kas jau pasakyta, būtų *kūryba*.

Vienoje iš savo pastabų Wittgensteinas rašo: „Filosofija turėtų tikėti kurti (*dichten*)“¹⁹. Cituodamas Flaubert'o mintį „Stilius yra pats žmogus“²⁰, Wittgensteinas aiškiai pritaria žmogaus pa-si-rodymo per stilių idėjai. Kūrybos ir visos gyvenimo visumos susiliejimo motyvą išreiškia ir jo paties žodžiai: „To, ką žmogus rašo, didybė priklauso nuo viso kito, ką žmogus rašo ir daro“²¹. Kūrinio vertė yra jo sukūrimo kaina: „Ką tu padarei, kitam gali reikšti ne daugiau nei tau pačiam. Kiek tau tai kainavo, tiek tai bus verta“²². Kūrinys tiesiogiai išplaukia iš žmogaus esybės kaip jo gyvenimo tąsa: „Kūrinio didumas arba mažumas priklauso nuo to, kur stovi tas, kuris tai padarė“²³.

Toks filosofinis kūrybos ir kuriančiojo sutapatinimas, anot Rorty, buvo būdingas romantinei poezijai. Romantinė pasaulėjauta meno kaip imitacijos sampratą pakeitė menininko savi-raiškos ir savęs-sukūrimo per kūrybą supratimu. Wittgensteinas

atvirai prisipažįsta, kad jam nesvetimas Schillerio minimas „poetinis nusiteikimas“ (*poetische Stimmung*) kaip nusiteikimas, „kuriame gamtos pagava tampa tokia, kad paties mintys pasidaro tokios gyvos kaip pati gamta“²⁴. Kaip rašo pats poetas: „Vėl pamačiau aš medį, gėlę, / Kalnų versmes sidabrines, / Ir pajutau – gamta besielė – / Tai pakartojimas manęs“²⁵.

Tačiau mažasis filosofas yra paveldėtojas ne tik romantinės „savęs sukūrimo per kūrybą“ tradicijos, bet ir „tradicijos laužymo tradicijos“. Šito jis išmoko iš Didžiosios Prancūzijos Revoliucijos, kuri – sako Rorty – „pernakt pakeitė visą socialinių santykių žodyną“²⁶, tokiu būdu „padarydama naują tiesą“. Mažajam filosofui „šis precedentas utopinę politiką padarė veikiau taisykle nei išimtimi“²⁷. Ši išimtis – tai kaip taisyklė kylantis „mažojo mąstymo“ pasipriešinimas Didžiajai Filosofijai. Palyginkime klasikinę revoliucionierių su Wittgensteinu, sakančiu: „Ši mintis man toptelėjo šiandien, kai aš mažiau apie savo darbą filosofijoje ir sau sakiau: „Aš griauonu, aš griauonu, aš griauonu –“²⁸. Revoliucijos ir savęs sukūrimo idėjos Wittgensteino mąstyme *sutampa*: „Revoliucingas yra tas, kuris gali revoliucionuoti patį save“²⁹.

Anot Rorty, ateities filosofijos tipas būtent ir yra tas, kuris sujungia savyje romantinės poezijos ir utopinės politikos dvasią.

Jam priešingas filosofo tipas, anot Rorty, yra „filosofas-mokslininkas“, kuris „laiko mokslą paradigmine žmogaus veikla ir pabrėžia, kad gamtos mokslai veikiau suranda tiesą nei ją padaro“³⁰. Tokį požiūrį Rorty laiko priklausančiu praeičiai, drauge su jam būdinga „kietų mokslinių faktų“ ir „to, kas poetiška“, perskyra. Filosofas-mokslininkas neneigia, kad poetinė kalba turi prasmę, tačiau jis neigia tai, kad ji gali būti pati tiesa. Tik „kieto mokslinio fakto“ aprašymą jis laiko Tikruoju Realybės aprašymu.

Filosofą-mokslininką laikant Didžiuoju Filosofu, mažąjį filosofą derėtų laikyti filosofu-poetu. Tai yra charakteringiausias mažojo filosofo portreto bruožas. Šio bruožo dėka mažasis filosofas bet kokią žmogaus veiklą laiko *poetine*: poetas kuria eilėraščius, puodžius kuria puodus, mokslininkas kuria mokslą. („Poetiškas“ žodis „kuria“ visais šiais atvejais gali būti pakeistas žodžiu „daro“). Tokiu būdu mokslininko petenzijos į Tiesą yra „gerokai sumažinamos“: jis tampa vieno iš daugelio tikrovės aprašymų autoriumi. Filosofas-poetas, pats būdamas kuklesnis už filosofą-mokslininką, įstengia apriboti pastarojo įgaliojimus. Filosofui-poetui išnyksta riba tarp „kieto mokslinio fakto“ konstatacijos ir metaforos: „Šiuo požiūriu didieji mokslininkai išranda (*invent*) pasaulio aprašymus, kurie yra naudingi prognozavimo ir to, kas atsitiks, konstatavimo tikslais, kaip poetai ir politiniai mąstytojai išranda kitus aprašymus kitais tikslais. Bet nėra jokios prasmės, kuria *vienas* iš šių aprašymų būtų tiksliai reprezentacija būdo, kuriuo pasaulis yra pats savyje“³¹. Menas, politika ir mokslas tampa lygiavertėmis santykio su tikrove dalininkėmis.

Paieškoję gilesnių tokio požiūrio šaknų, mes jas aptiksime Didžiojoje Filosofijoje. Filosofo-poeto filosofiją pavadinkime „poetiniu pragmatizmu“. Taigi poetinis pragmatizmas, teigiantis, jog mes turime kurti tiesą, o ne jos ieškoti, gali atpažinti savo protėvius Kanto ir klasikinio vokiečių idealizmo tikrovės koncepcijose. Pasaulio pažinimas Kantui yra *fenomenalaus* („visų reiškinų visumos“)³² pasaulio pažinimas. Tai pažinimas to, kaip mums „duoti“ objektai *per* mūsų suvokimą. Kantas lieka metafiziku, kadangi taria, jog už fenomenų egzistuoja noumenai (daiktai patys savaime), kurių mes negalime pažinti. Šią Kanto doktrinos dalį pragmatizmas atmeta, tačiau noriai priima tezę, kad mokslas yra jau mūsų pačių „padarytos“

tikrovės pažinimas ir negali peržengti šios „padaromybės“ ribų. Svarstydamas tiesos problemą, Kantas aiškiai sako, jog neįmanoma pateikti tiesos kriterijaus pažinimo turinio (materijos) atžvilgiu, kadangi toks kriterijus ignoruotų pažinimo objektų skirtingumą³³. Pažinimo tiesos kriterijų įmanoma pateikti tik formos atžvilgiu. O pažinimo forma ir yra „visuotinės ir būtinės intelekto taisyklės“, vadinasi, patys tikrovės „padaromumo“ principai. Fichte ir Hegelis toliau išplėtojo Kanto mintį, pagal kurią realybė (objektas) tampa visiškai priklausoma nuo subjekto prigimties ir yra iš jos išvedama. Tačiau netgi atmetus Kanto „noumenalumą“, vokiečių idealizmui lieka dar vienas nepragmatistinis motyvas – motyvas, jog tiesą vienoje ypatingoje srityje vis dėlto galima „atrasti“. Šis atradimas yra ne mokslo, o pačios Filosofijos uždavinys. Tas vienintelis dalykas, prie kurio Filosofija išskirtinai turi privilegijuotą prieigą, yra „vidinė subjekto prigimtis“. Jos pažinimo dėka Filosofija tampa super-mokslu.

Nietzsche betgi išjuokė šią subjekto „išskirtinio pažįstamumo“ idėją, išjuokdamas pačią subjektyvumo idėją. Todėl Nietzsche galima laikyti dar ankstesniu už Wittgensteiną mažosios filosofijos tėvu. Mat vienoje neilgoje pastraipoje Nietzsche taip pat filosofiją redukavo į gramatiką: „Kalbinės giminytės atveju dėl bendros gramatikos filosofijos – aš turiu galvoje nesuvoktą tų pačių gramatinių funkcijų viešpatavimą – iš anksto viskas paruošta neišvengiamai vienodai filosofinių sistemų plėtrai ir sekai, o kurioms nors kitoms pasaulio interpretacijos galimybėms kelias yra užkirstas“³⁴.

Be to, Nietzsche sukritikavo vadinajamą filosofų „tiesos valią“ ir į pirmą planą iškėlė valingo ir kuriančio filosofo tipą. Tai, kas vadinama „tiesa“, tampa neatsiejama nuo to, *kieno* tiesa tai yra (nors „tas“ yra jau nebe metafizinis, bet, tarkim, Nietzsche's prasme *psichologinis*

subjektas). Tiesa tampa „mažąja“, bet ne mažiau tvirta: „Mano sprendinys yra *mano*; vargu ar dar kas nors turi į jį teisę“³⁵. Povitgenšteiniškas intelektualas pasakytų: *mano* kalbos vartojimas turi savo tiesą, kadangi yra *gyvas*.

Taigi povitgenšteiniška mažoji filosofija remiasi į (sakytume, Wittgensteino) „pavienius atvejus“ (Nietzsche's „mano“), ir noriai priima tą kalbos savybę, kurią griežtą tvarką mėgstanti Didžioji Filosofija mėgina ignoruoti. Ši savybė gali būti pavadinta „mažuoju kalbos vartojimu“ arba *kalbos kontingentiškumu*.

Romantinis poetas „poetiniame nusiteikime“ ar „poetinėje dermėje“ (*Stimmung*) atsiduoda poetiniam įkvėpimui. Jis nežino, kokie žodžiai jį aplankys, kokie žodžiai bus „duoti“, kokie žodžiai „pasisakys“. Nėra jokio dėsno, kuris galėtų tai numatyti, nėra jokios visuotinės „teorijos“ ar formulės. (Būtent todėl Wittgensteinas „Traktate“ estetika padarė neįmanomą kaip teoriją, bet veikiančią kaip praktiką). Didžioji Filosofija negali nieko pasakyti apie poetinio įkvėpimo tiesą. „Už“ žodžių, kuriuos poetui padiktuoja įkvėpimas, nėra nieko, į ką būtų galima „tvirtai, būtinai ir visuotinai“ atsiremti. Tačiau lygiai taip mūsų kalba veikia *visada*, pasakytų vėlyvasis Wittgensteinas: „mano kastuvus atsitrenkia. Tuomet esu linkęs sakyti: „Papasčiausiai štai šitaip ir elgiuosi“³⁶. Davidsonas taip pat šį kartą sutinka su Wittgensteinu ir pripažįsta, kad „metaforos reiškia tai, ką žodžiai reiškia jų labiausiai tiesioginėje interpretacijoje, ir nieko daugiau“³⁷.

Žodžiai poetinėje kalboje turi tą pačią reikšmę kaip ir kasdieninėje kalboje. Abiem atvejais *būtent tų* žodžių vartojimas yra *nepaaiškinamas*. Tai, kad „už“ žodžių nėra nieko, ir iliustruoja kalbos kontingentiškumo sąvoką: kalba pati pa-si-sako. Tai įvyksta tiek poetinio įkvėpimo akimirka, tiek kasdieniškai kalbant. Iš vėlyvosios lotynų kalbos kilęs terminas *contingentia*

reiškia „atsitiktinį įvykį, priklausantį nuo kito atsitiktinio įvykio“. „Kontingentiškumas“ reiškia „atsitiktinumas“. Tačiau atsitiktinumas kaip *contingentia* skiriasi nuo atsitiktinumo kaip *accidentia*. Akcidencija yra atsitiktinumas, kuris priklauso nuo to, kas „neatsitiktina“, nuo substancijos. *Contingentia* yra atsitiktinumas be substancijos. Tariant, kad kalba yra kontingentiška, yra tariama, kad „yra kalbama tiesiog šitaip“. Poetas jaučia, kad turi pasakyti tą žodį, o ne kitą.

Todėl pagrindinis filosofo-poeto darbas yra tiesiog išmokti taikliai vartoti kalbą (juk visa filosofija šitaip atsiduria „po ranka“, bet kurioje vietoje ir bet kuriuo metu). Filosofas-poetas renkasi ne „saują tikrumo“, bet kalboje slypinčių „puikių galimybių vežimą“ (Nietzsche)³⁸. Jo laukiantis uždavinys, anot Rorty, yra *tikrovės perrašymas*.

„Tikrovės perrašymas“ – tai naujo kalbėjimo būdo, žodyno ar kalbos žaidimo kūrimas. Tai senas ir gerai pažįstamas „žodžio ieškojimas“. Santykiai tarp skirtingų tikrovės aprašymų yra santykiai tarp alternatyvų, kurių pasirinkimą lemia estetiškos aprašymo savybės. Tačiau nėra taip, kad vieni aprašymai geriau „atitinka“ tikrovę nei kiti. „Atitikimo“ santykio mąstymas būdingas Didžiajai filosofijai ir tai jos pakraipai, kuri tiki, kad kalbos „gabalus“ „atitinka“ „tikrovės“ „gabalai“ – „faktai“. Poetiniam pragmatizmui metafizinė „atitikimo“ sąvoka yra tuščia.

Poetas sako: „Geriausia, ką galiu, yra naujai apvilkti senus žodžius, / Vėl sakydamas tai, kas jau pasakyta (...)“³⁹. Filosofo-poeto „naujovė“ yra apribota suvokimo, jog tai, kas buvo pasakyta anksčiau, taip pat turėjo savo prasmę ir tiesą, bet ne Tiesą. Todėl visuomet išlieka atvira naujo pasakymo galimybė. Ją filosofas-poetas prisiima kaip savo uždavinį (taip „galimybė“ tampa „tikrove“). Todėl filosofo-poeto kalbėjimo tikslas yra ne „naujumas dėl naujumo“ (tokia filoso-

fija išvirstų tiesiog į daugiau ar mažiau technišką „žaidybines filosofiją“)⁴⁰, bet naujumas, nukreiptas į tai, kas filosofui-poetui *atitenka* kaip tikrovė plačiausia ir giliausia šio žodžio reikšme (pvz., kaip savojo talento atvertas gyvenimas). Kalba, kurią filosofas-poetas vartoja, turi tiesiogiai išplaukti iš to, kas jis *yra*.

Būtent todėl filosofo-poeto kūryba yra *nepakartojama*. Mokslinė problematika gali būti racionaliai reprodukuojama, perimant ją mokslininkų kartoms bei susiformuojant „normalaus mokslo“⁴¹ mokykloms. Ši problematika tam tikra prasme yra „visuotinė“, ją galima perduoti aiškiai išverčiamais terminais ir į skirtingus žodynus konvertuojamomis formulėmis. Priešingai, poeto ypatingumą apibūdina tai, kad jo kalba *iš esmės* priklauso jam ir yra *iš esmės* neišverčiama į jokią kitą. Rorty ne veltui pastebi, kad „kas nors kaip Galilėjus, Yeatsas ar Hegelis („poetas“ plačiaja žodžio prasme – tas, kuris „padaro“ kažką nauja)⁴² paprastai nesugeba aiškiai išdėstyti, ką jis nori padaryti, prieš išvystydamas kalbą, kurioje jam pasiseka tai padaryti. Jo naujasis žodynas pirmą kartą padaro galimą savo paties tikslo suformulavimą“⁴³. Naujas filosofines problemas sukuria nauja kalba⁴⁴.

Poetu gali būti ir mokslininkas, tačiau filosofu-poetu tampama tada, kai savo ir kitų kūryba – įtempto mąstymo ar įkvėpimo vaisiai – pradedami reflektuoti kalbos požiūriu. Ne kiekvienas poetas (tegl ir mokslininkas) yra filosofas-poetas. Tačiau nebūnant poetu, neišmanoma tapti filosofu-poetu. Dėl to ir filosofo-poeto kūryba yra nerekonstruojama ir nereprodukuojama. Tai yra paslaptis. Visos pastangos racionaliai rekonstruoti poetinės kūrybos vyksmą⁴⁵ yra bevaisės. Norint rašyti „taip, kaip“ Yeatsas, reikia *būti* Yeatsu. (Dėl akivaizdžių priešasčių šiuo klausimu pasmerkti nesėkmei, turime pradėti nuo to, ką siūlo Wittgensteinas: „Tai jau gero originalumo pradžia – nenorėti būti tuo, kuo nesi“⁴⁶.)

Paprastai tariant, Wittgensteinas sako, kad reikia būti savimi, o paskui jau būti poetu ar dar kuo nors kitu). Tokiu būdu kalbos vartotojas sutampa *kalbos vartojimu*: kalbos vartotojas (šiuo atveju – poetas) yra jo kalbos vartojimas.

„Tikrovės perrašymas“ tampa naujos tiesos kūrimu. Ši tiesa yra tiesa ir apie patį perrašinėtoją – „perrašydamas tikrovę“ jis kuria (daro) save patį. „Perrašymo“ sąvoka pasako, kad mes nesiekiame ir nepasiekiame mokslinio minčių statuso ta prasme, kad nepateikiame senų problemų sprendimo. Tačiau idealus filosofo-poeto siekinys sukurti naują realybės perrašymo kalbą nurodo, kad nauja sukurtoji tiesa mums atneš ir naujų problemų: „Kai naujas mąstymo būdas yra įtvirtintas, senosios problemos pranyksta; pasidaro sunku jas vėl apčiuopti. Juk jos glūdi mūsų išraiškos būde; ir kai yra apsivelkama naujai, tuomet senosios problemos numetamos su senais apdarais“⁴⁷.

Taip išryškėja viena būtina tikrovės perrašymo sąlyga: kad perrašymas būtų *tikrovės* perrašymas, reikalingas *tikras* (realus) santykis su tikrove. Perrašymo naujumas ir naujos kalbos sukūrimas, siekiant, kad tai būtų kalba apie *tikrovę*, reikalauja *naujo žvilgsnio*: „Tu privalai matyti, kas nušviečia faktus nauja šviesa“⁴⁸. Kalbos vartojimas turi kilti iš tikrovės matymo. Tai Wittgensteinas tiesiog ypatingai pabrėžia: „Tu privalai sakyti nauja ir kartu vien tik sena. Aišku, tu privalai sakyti tik sena – tačiau kartu ir kažką nauja. Skirtingus „požiūrius“ („*Auffasungen*“) turi atitikti⁴⁹ skirtingas vartojimas (*Anwendungen*)“⁵⁰. Tikrovės perrašymui reikia nė kiek ne mažiau nei Filosofijai ar mokslui tradicine prasme. Kai kuriais atvejais netgi daugiau – neužtenka turėti naujo požiūrio, bet reikia ir sugebėti jį išreikšti nauja kalba.

Poetinis pragmatizmas į žmonijos kultūros istoriją žvelgia kaip į „tikrovės perrašymų“ seką, pabrėždamas ne tiek

progresavimą kažkokio nežinomo bendro tikslo link, bet kaip į naujų žodžių atsiradimo istoriją. Jis neieško sąsajų tarp skirtingų perrašymų ir savo paties santykį su praeitimi suvokia ne kaip atskirų sąvokų perėmimą bei transformavimą: „Ši filosofija nedirba žingsnis po žingsnio, analizuodama sąvoką po sąvokos ar tikslindama tezę po tezę. Ji dirba veikiau holistiškai ir pragmatiškai“⁵¹ arba, kaip pasakytų Thomas S. Kuhnas, „revoliucingai“, keisdama viską iš pagrindų.

Šis „tikrovės perrašymas“ įrodo, jog tai, kas „perrašoma“, (tikrovė) mums rūpi, tik mes iš savo perspektyvos turime „geresnę kandidatą“ šiam rūpesčiui įvardyti. Ir tik jis, šis „rūpestis tikrove“, gali būti laikomas jungiamąja visais požiūriais skirtingų perrašymų grandimi. Nieko kito apie naują „perrašymą“ – naują žodyną – mes negalime pasakyti nei statistiškai prognozuoti. Filosofija – tam tikra prasme – paliekama be bendro „pateisinimo“ ir bendrų „pagrindų“. Tačiau ne be „pagrindėjų“. Filosofija be „pagrindų“ – tai filosofija su kiekvieną sykį *sukuriamais* pagrindais, kurie tiesiogiai priklauso nuo jų kūrėjų. Todėl reikalinga atsigręžti į etinę kalbos vartojimo plotmę: koks yra filosofijos santykis su filosofijos „vartotoju“, jeigu tai, ką mažasis filosofas tegali pasiūlyti, yra ne „tikrasis tikrovės vaizdas“, bet *kūrinys*?

Rorty siūlo naują filosofijos uždavinį formuluoti kaip *edifikaciją* (*edification*). Edifikacija vyksta per santykį su kultūros palikimu ir vyksta, paprastai tariant, skaitant, rašant, žiūrint arba klausant. Tačiau vis dėlto vienas svarbiausių edifikacijos būdų yra vienaip ar kitaip *vartoti kalbą*. „Sakyti, – rašo Rorty, – kad mes tampame kitais žmonėmis, kad mes „perdarome“ („*remake*“) save, kai daugiau skaitome, daugiau kalbame ir daugiau rašome, yra tiesiog dramatiškas būdas pasakyti, kad sakiniai, kurie tampa teisingi mūsų atžvilgiu šių veiksmų

dėka yra dažniausiai mums svarbesni už sakinius, kurie tampa teisingi mūsų atžvilgiu, kai mes daugiau geriamo, daugiau uždirbame ir pan.”⁵²

Edifikuojančios filosofijos uždavinys yra priversti mus (ar suteikti mums galimybę) pasakyti naujus ir netikėtus sakinius apie mus pačius. Ji vyksta tuomet, kai mes savo kasdienio gyvenimo ar gimtosios kultūros patyrimą „perrašome“ dar negirdėtai „egzotiškos“ kultūros terminais ar į savo profesinę discipliną pažvelgiame jai „nebendramatės“ disciplinos požiūriu. Tačiau ji vyksta ir tuomet, kai mes patys kuriame šį naują mums įprastos realybės aprašymą ir tampame nebe tarp-kultūriniais tyrinėtojais, bet poetais, bandydami surasti ne tik naujus žodžius, bet ir išrasti naujas disciplinas ar metodus, kurių tikslas – mūsų įprastinės gyvenimo žiūros pavidalo pasikeitimas.

Todėl edifikacijos tikslas tam tikra prasme yra „egzistencinis“. Ji yra nukreipta į žmogų, o ne į teoriją. Ji pati jokia būdu yra ne teorija, bet judesys *nuo* teorijos ar *link* teorijos, kuris vyksta „tikrovės perrašymo“ praktikoje. Edifikacija negali sustoti ties viena kuria teorija, nes tuomet jai tektų pripažinti jos viešpatavimą visam žmogaus gyvenimui bei pranašumą kitų teorijų atžvilgiu. Apsistoti ties viena teorija reikštų sustoti. Edifikacijos tikslas yra *nesustoti*. Todėl daugiausia, ką edifikacija gali pripažinti, tai skirtingų aprašymo būdų lygiavertiškumas bei alternatyvumas. O kadangi edifikacija niekuomet nesustoja, nors ir gali laikyti kūrinių („padirbinių“) savo laikinu tikslu, edifikacijos tikslas yra pati edifikacija. Edifikacija yra $\pi\rho\alpha\chi\iota\varsigma$, kurioje veikla yra svarbiau už kūrinių. Ji tampa tam tikra gyvenimiška laikysena, nesibaigiančia tol, kol žmogus mąsto, skaito ar rašo (gyvena dvasinį, o ne vien tik biologinį gyvenimą): „Edifikuojantys filosofai gali niekuomet nebaigti filosofijos, bet jie gali neleisti jai žengti saugiu mokslo keliu“⁵³.

Rorty sako, kad „egzistencializmas“ yra „vidujai *reakcinis* mąstymo judesys“⁵⁴. Tai reiškia, kad egzistencializmas minta teorijomis, kad vėliau joms pasipriešintų. Edifikacijai nėra būdingas iš esmės negatyvus reaktyvumas. Edifikacija reiškia *reakciją* į tai, kas skaitoma. Tai nebūtinai turi būti reakcija-*prieš*. Tačiau didžiausią reakcionizmo krūvį teorijų šalininkai edifikacijai priskiria dėl to, kad edifikacija pripažįsta tik santykinę, istoriškai ar psichologiškai reliatyvų skelbiamų tiesų statusą. Kaip toks „edifikuojantis reliatyvistas“ Wittgensteinas mums pasirodo žodžiais: „Vienas mano svarbiausių metodų yra įsivaizduoti mūsų mąstymo istorinę raidą kitaip, nei iš tikrųjų buvo. Kai tai padaroma, problema mums pasirodo iš visai kitos pusės“⁵⁵. Didžiausią grėsmę – anot mokslinės filosofijos atstovų – kelia edifikacijos polinkis pripažinti tiesą, bet ne Tiesą. Todėl edifikuojantys filosofai dažnai vadinami reliatyvistais ir cinikais.

Pačius edifikuojančius filosofus gąsdina ne kritika, bet aklas sekimas jais. Jie nenori kurti mokyklų. Jie nenori steigti tradicijų. Pats Wittgensteinas rašo: „Ar tikrai *aš* negaliu įsteigti mokyklos, ar to negali joks filosofas? *Aš* negaliu įsteigti mokyklos, kadangi iš tikrųjų nenoriu būti imituojamas. Bet kuriuo atveju ne tu, kurie spausdina straipsnius filosofiniuose žurnaluose“⁵⁶. Šie filosofai nori laisvai kurti, šaipantis iš „rimtųjų filosofų“, pasitelkus tariamai „literatūrines“ minčių išraiškos formas – mokslinės filosofijos parodijas, satyras, aforizmus⁵⁷. (Dėl šios priežasties ne visi „revoliucingieji“ filosofai yra edifikuojantys filosofai). „Jie žino, kad jų darbas praras prasmę, kai laikotarpis, į kurį jie reaguoja, bus pasibaigęs. Jie yra *intencionaliai* periferiniai. (...) Didieji edifikuojantys filosofai griaua savo kartos labai“⁵⁸, – rašo Rorty.

Vėlyvasis Wittgensteinas, „didysis“ edifikuojantis filosofas, tai puikiai suprato: „Dabar mes kovojame prieš tam

tikrą pakraipą. Tačiau ši pakraipa numirs nustelbta kitos pakraipos; ir tuomet mūsų argumentacija prieš ją bus nesuprantama; nesuvokiama, kodėl visa tai turėjo būti pasakyta⁵⁹. Kita vertus, mintis, kad edifikuojanti filosofija yra „sąmoningai laikina“, neturėtų gąsdinti pagalvojus, kad filosofija kaip tokia taip pat yra laikina, tačiau *ne* sąmoningai.

Situacijoje, kai suvokiamas dėstomų minčių laikinumas, filosofinis veiksmas tampa *veiksmu kalboje*. Jis įsijungia į *pašnekėsį* tarp filosofuojančiųjų, bet ne kaip didingas Tiesos paskelbimas. „Mes galime tiesiog *kažką sakyti* – dalyvauti pokalbyje, o ne teikti savo įnašą tyrinėjimui. Galbūt sakyti *kažką* ne visuomet yra sakyti, kaip iš tikrųjų yra. Galbūt sakymas-*kad* pats iš tikrųjų nėra sakymo, kaip iš tikrųjų yra, atvejis⁶⁰, – praneša Rorty; „Arba, kitaip tariant: jeigu tai yra tiesa, tai ne tokia, kurią iš pirmo žvilgsnio galima išreikšti žodžiais. Tai dar mažiau teorija nei atodūsis arba riksmas“⁶¹, – kaip sakė pats Wittgensteinas.

Pagrindinis poetinio pragmatizmo ir edifikuojančios filosofijos (o šios sąvokos kaip ir sutampa, tik viena reiškia paties filosofo veiklą, o kita – jo veiklą „drauge-sukitais“) tikslas yra „senas ir naujas“ – *nauja mintis*, paliudijanti apie save *nauju sakiniu*. Edifikuojanti filosofija suteikia minčiai vertę dėl to, kad ji yra (*mąstoma* ir *išsakovama*), o ne dėl to, kad ji yra „Teisinga“. Todėl Wittgensteinas, filosofuojančiųjų daugumą padrašindamas, sako: „Vidutiniškas rašytojas neturi skubėti grubiai, netaisyklingą išraišką pakeisti taisyklinga. Šitaip jis užmuša originalią idėją, kuri bent turėjo savyje gyvybingą augalą“⁶². Filosofija „po“ Wittgensteino atsaisko formalaus taisyklingumo reikalavimų. Ji leidžia viską. Jos toleranciją nusako žodžiai: „Nebijok kalbėti nesąmones! Tačiau tu turi įsiklausyti į savo nesąmones“⁶³. Praktinė išmintis Wittgensteino lūpomis paprastai ir guodžiančiai byloja: „Jeigu žmonės kartais

nedarytų kvailysčių, neišvyktų nieko protingo“⁶⁴. Dar daugiau: „Mūsų didžiausios kvailystės gali būti labai protingos“⁶⁵. Visa kita filosofijoje priklauso nuo jos kūrėjų drašos ir atsakomybės.

WITTGENSTEINO PAMOKA IR JO APGAULĖ

Atsižvelgus į aukščiau nurodytą skirtumą tarp filosofijos ir literatūros kaip galimybę būti *anapus* parašytų žodžių, ir vitgenšteinišką-rortišką pripažinimą, kad tokio „anapus“ nėra, o yra tik lapas ir rašymo priemonė, tenka pripažinti, jog nėra ir tos mišlingos aureolės, kurią tradicinis filosofas buvo pratęs vaizduotis virš savo galvos. Tokioje situacijoje tenka pripažinti – *nėra* filosofijos. Yra tik (filosofinė) *literatūra*.

Šis požiūris nenori sumenkinti „filosofijos“ vertės. Taip, iš pradžių norėtusi pasakyti, kad tai yra *sunkiausias* pobūdžio literatūra – žinia, kaip pasaulis yra įpratęs gerbti tikruosius filosofus. Tačiau neapsirikime – kai kuriems kūrėjams jų menas irgi nekainuoja lengvai. O tiems, kuriems tai yra *iš tikrųjų lengva*, – tiems *dievų išrinktiesiems*, genijams, tikriesiems talentams – filosofai turbūt pavydi labiausiai, kartais pamiršdami, kad jei menas yra lengvas, tai nereiškia, jog toks yra gyvenimas. Sunkus gyvenimas kartais gimdo lengvus kūrinius. Wittgensteino *asmuo* čia galėtų būti mums pavyzdžiu. Tačiau Wittgensteinas mus truputį apgauna.

Taip, nuosekliai sekdami Wittgensteino mintimi, mes esame vedami tolyn nuo filosofijos. Tačiau tai yra filosofinis judesys. Kad ir ką sakytų Wittgensteinas, mes *žinome*, kad jis yra Filosofas, Didysis Filosofas, kuriam kaip niekam kitam mintis *beveik* sutapo su jos kalbine išraiška. Tad vis dėlto *kažkas yra* anapus to, kas parašyta? – Bet juk be to, kas parašyta, *to* irgi nėra?

Wittgensteino apgaulė pasireiškia tuo, kad mes tiksliai ir nepamatome, kurioje vietoje pasijuntame kažkaip neaiškiai *užklausti*. O filosofija ir literatūra čia sužiūra viena į kitą kaip vienas veidrodis į kitą veidrodį – juk vis dėlto abi yra *parašytos*, o tai, kas yra anapus jų abiejų, į jų tarpusavio akistatą taip ir nepatenka. Tad apsiribokime rašymo pamokomis.

BAUDELAIRE'AS KAUNASI DĖL KABLELIO

„Aš Jums pasakiau: „Išmeskit „visą gabalą“, jeigu nepatinka „vienas kablelis“, bet neišbraukit kablelio; jis ten turi būti“⁶⁶, – šaukia Baudelaire'as laiške redaktoriui. Čia galimi du komentarai: arba Baudelaire'o nervai buvo pertempti, arba literatūrinėje raiškoje *iš tiesų kažko esama*.

NUORODOS IR PASTABOS

¹ *Pascal Pia*. Bodleras. Vertė V.Gylikienė. Vilnius, Tyto alba, 2001. P.68.

² *Gadamer H.G.* Prometėjas ir kultūros tragedija // Istorija. Menas. Kalba. Vertė A.Sverdiolas. Vilnius, Baltos lankos, 1999. P.10.

³ Žr. *Heideggeris M.* Kas yra metafizika *bei* Filosofijos pabaiga ir pagrindinis mąstymo uždavinys // Rinktiniai raštai. Vertė A.Šliogeris. Vilnius, Mintis, 1992. Pirminio (pirmojo) mąstymo idėja ir pradžios metafizikos leitmotyvas aptinkami daugelyje vėlyvojo Heideggerio darbų.

⁴ *Parmenidas*. Apie prigimtį // Naujasis Židynis. 1991. Nr.10. P.3.

⁵ *Aurelijus Augustinas*. Dialogai. Apie mokytoją. Vertė O.Daukšienė. Vilnius, Katalikų pasaulis, 1999. P.40.

⁶ *Wittgenstein L.* Philosophische Untersuchungen / Philosophical Investigations. Transl. G.E.M.Anscombe. 3rd edition. The Macmillan Company, 1971. P.51.

⁷ *Wittgenstein L.* Vermischte Bemerkungen / Culture and Value. Ed. G.H. von Wright and H.Nyman. Transl. by P.Winch. Oxford, Blackwell, 1980. P.43.

⁸ Ten pat. P.27.

⁹ *Džeimsas V.* Pragmatizmas. Vertė R.Rybelienė ir L.Rybelis. Vilnius, Pradai, 1995. P.7.

¹⁰ Ten pat.

¹¹ *James W.* Humanism and Truth // Pragmatism and Other Essays. New York, 1963. P.163.

¹² *Rorty R.* Deconstruction and Circumvention // Essays on Heidegger and Others. Philosophical Papers. Vol.2. Cambridge, Cambridge University Press, 1991. P.104.

¹³ *Rorty R.* Consequences of Pragmatism. Essays, 1972–1980. New York, Harvester Wheatsheaf, 1991. P.xv.

¹⁴ Ten pat. P.xiv.

¹⁵ *Rorty R.* The Contingency of Language // Pragmatism. Ed. R.B.Goodman. New York and London, Routledge, 1995. P.107.

¹⁶ „Sukurtos tiesos“ idėja yra ne tik pragmatistinė, bet ir egzistencialistinė. Camus rašo: „Tačiau tiesą reikia sukurti, kaip kuriama meilė, kaip kuriamas supratimas“. Žr. *Camus A.* Aktualijos II // Rinktiniai esė. Vertė V.Tauragienė. Vilnius, Baltos lankos, 1993. P.391.

¹⁷ Žr. *Wittgenstein L.* Tractatus logico-philosophicus. The german text of Ludwig Wittgenstein's *Logisch-philosophische Abhandlung* with a new edition of the Translation by D.F.Pears and B.F.McGuinness. London and New York, Routledge and Kegan Paul, The Humanities Press, 1974. P.46 (4.063).

¹⁸ *Wittgenstein L.* Philosophische Untersuchungen / Philosophical Investigations. P.12.

¹⁹ *Wittgenstein L.* Vermischte Bemerkungen / Culture and Value. P.24.

²⁰ Ten pat. P.78.

²¹ Ten pat. P.65.

²² Ten pat. P.13.

²³ Ten pat. P.49.

²⁴ Ten pat. P.66.

²⁵ *Šileris F.* Idealai. Vertė J.Macevičius // Eilėraščiai. Dramos. Vilnius, Vaga, 1989. P.53.

²⁶ *Rorty R.* The Contingency of Language. P.107.

²⁷ Ten pat.

²⁸ *Wittgenstein L.* Vermischte Bemerkungen / Culture and Value. P.21.

²⁹ Ten pat. P.45.

³⁰ *Rorty R.* The Contingency of Language. P.108.

³¹ Ten pat.

³² *Kantas I.* Grynojo proto kritika. Vertė R.Plečkaitis. Vilnius, Mintis, 1996. P.288.

³³ Ten pat. P.103–104.

- ³⁴Nyčė F. Anapus gėrio ir blogio. Vertė E.Nekrašas // Rinktiniai raštai. Vilnius, Mintis, 1991. P.334.
- ³⁵Ten pat. P.353.
- ³⁶Wittgenstein L. Philosophische Untersuchungen / Philosophical Investigations. P.85.
- ³⁷Davidson D. What Metaphors Mean // Inquiries into Truth and Interpretation. Oxford, Clarendon Press, 1984. P.234.
- ³⁸Nyčė F. Anapus gėrio ir blogio. P.325.
- ³⁹„So all my best is dressing old words new, / Spending again what is already spent (...)”. Shakespeare W. The Complete Works. New York, Walter J. Black, Inc. Roslyn, 1965. P.1258. Įdomu, kad poetas pavartoja filosofų (Schopenhauerio, Wittgensteino) mėgstamą „rūbo“ metaforą.
- ⁴⁰Apie šią sąvoką žr. Sodeika T. Filosofija anapus pasakojimo // Naujasis Židinys. 1993. Nr.9. P.42.
- ⁴¹Kuhnas „normalų mokslą“ vadina „tyrinėjimu, tvirtai pagrįstu vienu ar daugiau praeities pasiekimų, pasiekimų, kuriuos tam tikra mokslinė bendruomenė tam tikru metu pripažįsta kaip pateikiančius pamatą tolimesnei jos praktikai“. – Kuhn T.S. The Structure of Scientific Revolutions. 2nd ed. Chicago, The University of Chicago Press, 1970. P.10. Problematikos reproduktyvumas ir jos tęstinumas yra pagrindiniai „normalaus mokslo“ bruožai.
- ⁴²Ir Didysis Filosofas gali būti suvokiamas kaip poetas, žiūrint filosofo-poeto akimis; bet tik tol, kol nepradedame dogmatiškai juo „sekti“.
- ⁴³Rorty R. The Contingency of Language. P.115.
- ⁴⁴Netgi Russelas – anot Rorty, tikras „filosofas-mokslininkas“ – taria, kad „Kalba tarnauja ne tiksliai išreikšti mintims, bet padaryti galimas mintis, kurios negalėtų egzistuoti be jos“. Russell B. The Uses of Language // The Basic Writings of Bertrand Russell. Ed. R.E.Egner and L.E.Dennon. London, Routledge, 1999. P.133. Čia paaiškėja, kad nors galime priimti Rorty filosofo-poeto ir filosofo-mokslininko perskyrą kaip tam tikrą tipologiją, jos pritaikymas konkrečioms atvejams (t.y. filosofams) gali ir sušlubuoti. Tačiau gali būti ir taip, kad jokia tikrovė tiksliai neatitinka mūsų susidaromų tipologijų.
- ⁴⁵Taip apibūdintinos P.Ricoeuro pastangos veikaluose „La metaphore vive“ (Paris, Éditions du Seuil, 1975) ir „Temps et récit“ I, II, III (Paris, Éditions du Seuil, 1984, 1985).
- ⁴⁶Wittgenstein L. Vermischte Bemerkungen / Culture and Value. P.60.
- ⁴⁷Ten pat. P.48.
- ⁴⁸Ten pat. P.39.
- ⁴⁹„Atitikimas“ čia yra ne metafizinis „žodžio ir objekto“ atitikimas, o tiesiog žodžių atitikimas požiūriui, kurį jie išreiškia.
- ⁵⁰Wittgenstein L. Vermischte Bemerkungen / Culture and Value. P.40.
- ⁵¹Rorty R. The Contingency of Language. P.112.
- ⁵²Rorty R. Philosophy and the Mirror of Nature. Princeton, Princeton University Press, 1979. P.359.
- ⁵³Ten pat. P.366.
- ⁵⁴Ten pat. P.372.
- ⁵⁵Wittgenstein L. Vermischte Bemerkungen / Culture and Value. P.37.
- ⁵⁶Ten pat. P.61. Taip vis dėlto įvyko.
- ⁵⁷Atkreipkime dėmesį į „linksmi rimtus“ T.Sodeikos tekstus.
- ⁵⁸Rorty R. Philosophy and the Mirror of Nature. P.369.
- ⁵⁹Wittgenstein L. Vermischte Bemerkungen / Culture and Value. P.43.
- ⁶⁰Rorty R. Philosophy and the Mirror of Nature. P.371.
- ⁶¹Wittgenstein L. Vermischte Bemerkungen / Culture and Value. P.30.
- ⁶²Ten pat. P.79.
- ⁶³Ten pat. P.56.
- ⁶⁴Ten pat. P.50.
- ⁶⁵Ten pat. P.39.
- ⁶⁶Pascal Pia. Bodleras. P.68.

Saulenė PUČILIAUSKAITĖ

MINOR PHILOSOPHY OR PHILOSOPHY AS LITERATURE

A b s t r a c t

According to Wittgenstein, the true aim of philosophy is achieved, when philosophical problems *completely* disappear. Thus, what remains to philosophy after Wittgenstein is to create new moves within existing language games and to invent new 'redescriptions or reality' (Rorty). This implies that philosophy becomes a kind of writing or 'philosophical literature'. As Great Philosophical Problems should disappear once and for all, this new kind of philosophy could be entitled 'minor philosophy' or 'poetical pragmatism'. It does not

concern itself with the Notion of Philosophical Truth. It concerns itself with the *fact* and the *sense* of a new description of reality. 'Minor philosophy' embodies itself in the practice of writing, therefore, the distinction between philosophy and literature in the proper sense of the word becomes elusive. This is not a problem easy to solve. However, poets in the proper sense of the word make us believe that something important is going on in literature, be it philosophical or not. Therefore, the very notion of *literature* becomes fundamental.